

Tilburg University

Omstreden gelijkheid; over de constructie van (on)gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld

Römkens, R.

Published in:

Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie

Publication date:

2010

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):

Römkens, R. (2010). Omstreden gelijkheid; over de constructie van (on)gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld. *Justitiële verkenningen: Documentatieblad van het Ministerie van Justitie*, 36(8), 11-32.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Omstreden gelijkheid

Over de constructie van (on)gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld

*R. Römken**

Anno 2010 bevinden we ons op een kruispunt van uiteenlopende politiek-sociale en juridische vertogen over geweld in intieme relaties. Het uitgangspunt waarmee in de jaren zeventig van de twintigste eeuw de problematiek op de agenda kwam, namelijk dat er *maatschappelijk* gezien sprake is van ongelijkheid tussen vrouwen en mannen en dat de grootschaligheid van geweld tegen vrouwen daarmee verband houdt, is in toenemende mate inzet van discussie.

Momenteel doet zich een paradoxale ontwikkeling voor. Op basis van het gegeven dat ook vrouwen in relaties geweld kunnen gebruiken, op zichzelf oud nieuws, wordt her en der het oude vraagstuk over de 'symmetrie' in geweld tussen vrouwen en mannen weer nieuw leven ingeblazen (vergelijk Dobash, Dobash e.a., 1992). 'Vrouwen slaan even vaak als mannen' kopten enkele kranten op basis van uitkomsten van lokaal (Amsterdams) niet-representatief onderzoek (dat een dergelijke algemene conclusie dus niet kan schragen; *de Volkskrant* 20 september 2010). Partnergeweld lijkt tot inzet van de nieuwe m/v-gelijkheid te zijn gemaakt. In het domein van het internationale recht, zeker mensenrechten, zien we een diametraal tegenovergestelde visie. Daar wordt de seksespecifieke kwetsbaarheid van vrouwen om slachtoffer te worden van geweld, ook en *juist* van partners of ex-partners, als empirisch onderbouwd vertrekpunt genomen. Geweld tegen vrouwen, ook intiem partnergeweld tegen vrouwen, wordt naar internationaal recht erkend als voortvloeiend uit maatschappelijk bepaalde sekseongelijkheid en daarom als vorm van discriminatie van vrouwen.

Hier lijkt zich een tegenspraak voor te doen. Bij nadere beschouwing is die echter minder tegenstrijdig, simpelweg omdat het deels over

* Prof. dr. Renée Römken is als hoogleraar Huiselijk geweld verbonden aan het International Victimology Institute (Intervict) van de Universiteit van Tilburg.

dezelfde, maar deels ook over verschillende vormen van geweld gaat. Partnergeweld is complexer dan vaak wordt gesuggereerd, zowel in onderzoek als in het openbare debat. Er is eerder sprake van een paradox, en dat maakt het veel interessanter om die hier onder de loep te nemen dan in een debat te stappen over wat waar is of wie gelijk heeft.

Allereerst sta ik hierna stil bij de vraag: om welke gelijkheid of ongelijkheid in geweld gaat het als we kijken naar de aard en gevolgen ervan? Vervolgens kijk ik vanuit een mensenrechtenperspectief hoe in de belangrijkste internationaalrechtelijke ontwikkelingen de on-/gelijkheid in aard en betekenis van geweld recentelijk haar neerslag vindt. Tot slot ga ik kort in op de vraag hoe deze twee ontwikkelingen in het vertoog zich tot elkaar verhouden.

Omstreden gelijkheid in onderzoek en Nederlands beleid

Geweld in de privésfeer werd voor het eerst in de jaren zeventig vanuit de vrouwenbeweging op de maatschappelijke agenda gezet. Vanuit de politieke marge waarin de vrouwenbeweging aanvankelijk opereerde, werden vrouwenmishandeling, verkrachting en seksueel misbruik van kinderen (incest, zoals het aanvankelijk werd genoemd) op de politieke agenda gezet. Een korte terugblik (voor details: zie Römken, 2000, Naezer en Römken, 2008). Geweld tegen vrouwen werd direct in verband gebracht met sekseongelijkheid en cultuurhistorische tradities die onderdrukking en geweld tegen vrouwen legitimeerden. Wat tot dan toe als privéprobleem gold, kwam langzaam maar zeker in volle omvang naar buiten als een probleem van epidemische proporties. Er werd uitdrukkelijk naar de overheid gekeken: die diende haar verantwoordelijkheid te nemen aangezien een groot deel van haar burgers structureel onbeschermd bleef tegen geweld. De Nederlandse overheid nam de handschoen op en de eerste beleidsnota over 'seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes' verscheen in 1984. Sindsdien bleef het onderwerp, weliswaar met golfbewegingen in visie en aanpak tussen verschillende ministeries, op de overheidsagenda. Steeds meer onderzoek is gedaan waaruit bleek hoezeer de huiselijke haard een brandhaard van agressie, geweld en misbruik is, waar volwassenen en kinderen het slachtoffer van worden. In 2002 is het onderwerp gepromoveerd tot onderdeel van het regeringsbeleid

door middel van de kabinetsnota *Privé geweld, publieke zaak*. Die omslag heeft het afgelopen decennium geleid tot een explosie van interventieprogramma's, publiciteit en informatievoorziening via internet (bijvoorbeeld: www.huiselijkgeweld.nl) en meer structurele beleidsontwikkelingen (Van Zwieten, Biesma e.a., 2010).

Opvallend is dat in die ontwikkeling van marge naar mainstream het seksegebonden karakter van geweld in de privésfeer in het dominante Nederlandse beleidsvertoog geneutraliseerd raakte (Römkens, 2008). De verschuiving in terminologie, waarin de verzamelterm huiselijk geweld in zwang is geraakt, is in dit verband illustratief. Er is echter meer aan de hand dan een verandering in terminologie. Er heeft zich ook een verschuiving in visie en definities voorgedaan (vergelijk Hearn en McKie, 2008; Murray en Powell, 2009). In het huidige Nederlandse beleid van het ministerie van Justitie, dat als coördinerend ministerie inzake 'huiselijk geweld' bepalend is, wordt nauwelijks meer gerept over ongelijkheid of verschillen tussen vrouwen en mannen in toegang tot sociaal-economische hulpbronnen (zoals arbeid, inkomen, opleiding en de verdeling van zorgtaken tussen de ouders), en hoe dit op uiteenlopende manieren vrouwen meer kwetsbaar maakt dan mannen om slachtoffer te worden van geweld door intimi, of om zich daaraan te kunnen onttrekken.¹ In de beleidsanalyses die sinds begin 21ste eeuw onder de minister van Justitie zijn verschenen, wordt nauwelijks nog een verband gelegd tussen discriminatie en geweld tegen vrouwen, behalve als het om vrouwen uit etnische minderheden gaat. Nederlandse vrouwen worden op dit terrein min of meer als geëmancipeerd beschouwd, en allochtone vrouwen als 'onderdrukt' (Roggeband en Verloo, 2007; Römkens, 2008).²

1 Plan van aanpak Huiselijk Geweld tot 2011 'De volgende fase', Kamerstukken II 2007/08, 28 345, nr. 70.

2 Opvallend is dat in dit opzicht sommige andere ministeries een eigen positie innemen. Zo prefereert het ministerie van VWS de terminologie 'geweld in afhankelijkheidsrelaties' en in de VWS-analyse over de achtergronden van geweld krijgen geweld tegen vrouwen en specifieke m/v-afhankelijkheidsverhoudingen (en machtsverschillen) wel een plaats (Ministerie van VWS, 2009). De Directie Emancipatiebeleid (bij OCW), en het ministerie van Buitenlandse Zaken (BuZa) hanteren meer expliciet een emancipatieperspectief op geweld tegen vrouwen. Hun beleid is gericht op specifieke vormen van geweld (in het bijzonder eengerelateerd geweld en seksueel geweld (OCW) en genitale verminking en seksueel geweld in oorlogsgebieden (BuZa)). Beide ministeries spelen echter een beperkte rol in het algemene beleidsdebat over huiselijk geweld dat door Justitie wordt gecoördineerd (zie www.huiselijkgeweld.nl/beleid/landelijk).

Vergeleken met de jaren tachtig heeft zich een paradigmaomslag voltrokken: was 'seksueel geweld' in 1984 nog een grootschalig probleem dat overwegend vrouwen en kinderen trof ('seksueel' was destijds bedoeld als verwijzend naar 'seks') en dat verband hield met discriminatie, anno 2008 is huiselijk geweld een omvangrijk en ernstig *moreel* probleem, dat vrouwen, mannen en kinderen gelijkelijk kan treffen en waar je dus 'samen' moet uitkomen.³ Het legt de bijl aan de wortels van het gezin als basis van de samenleving en vraagt om die reden een krachtige overheidsinterventie. Huiselijk geweld heeft in het vigerende beleidsvertoog in essentie weinig tot niets meer te maken met seks of genderverhoudingen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in het Nederlandse beleid, dat is gericht op huiselijk geweld, de aandacht voor vormen van geweld waarvan de seksspecifieke dimensie *niet* ter discussie staat (vormen van seksueel geweld), naar de marge is gedrongen, behalve als het (seksueel of fysiek) geweld betreft dat tegen etnische minderheden is gericht (zoals eergeerelateerd geweld). Overigens blijkt dat die verschuiving in beleidsvertoog een tamelijk gendersensitieve beleidspraktijk niet hoeft uit te sluiten. Hoewel aandacht voor mannelijke slachtoffers groeit (zie de aangekondigde verlenging van de pilot voor mannenopvang), zijn in Nederland de meeste voorzieningen gericht op ondersteuning en bescherming van vrouwelijke slachtoffers, een gegeven dat zich in meer landen voordoet (Murray en Powell, 2009).

Richtingenstrijd

De verschuivingen in terminologie en visie zien we tot op zekere hoogte terug in een richtingenstrijd in (de marge van) de sociale wetenschappen. Omdat de hiervoor geschetste ontwikkeling in het beleid van het ministerie van Justitie voor een belangrijk deel steunt op onderzoek dat die seksneutraliteit als uitgangspunt huldigt, is het nuttig daar kort bij stil te staan.

3 In dit verband is de zinsnede illustratief uit de huidige voorlichtingscampagne over 'huiselijk geweld', waarin het slachtoffer zegt: 'Het klinkt misschien gek, maar ik wil dat we er sámen uitkomen.' In een voorlichtingscampagne uit 1992 die door SIRE (Stichting Ideële Reclame) werd geïnitieerd, was het motto 'Neem niet hem maar jezelf in bescherming'.

In hoofdlijnen gaat het om twee stromingen die zich zowel in hun premissen over partnergeweld, de epistemologische implicaties daarvan, als in hun methodologische aanpak paradigmatisch onderscheiden. Enerzijds is er de contextuele genderpositie,⁴ die als uitgangspunt neemt dat de maatschappelijke en culturele context van ongelijkheid tussen vrouwen en mannen het vóórkomen en de betekenis en beleving van geweld mede beïnvloedt. Geweld in relaties wordt theoretisch gesitueerd in een context van maatschappelijke machtsongelijkheid tussen de seksen, hetgeen doorwerkt op relationeel en individueel niveau. Geweld tegen vrouwen wordt door de ongelijkheid mede mogelijk gemaakt en het versterkt die vervolgens. Tegen deze achtergrond geldt als uitgangspunt dat het methodisch gezien noodzakelijk is met het oog op validiteit en betrouwbaarheid, om in de dataverzameling zorgvuldig aandacht te besteden aan die contextuele factoren die beleving en betekenis van fysiek en seksueel partnergeweld bepalen (zie onder andere Römken, 1992, p. 62-100, 1997; Walby en Myhill, 2001; Simon, Anderson e.a., 2001; Johnson, Ollus e.a., 2008; WHO, 2010). Omdat partnergeweld tegen vrouwen in veel gevallen is ingebed in een gedragspatroon van controle en dwang, is het cruciaal dat onderzoek die verwevenheid boven tafel haalt en méér laat zien dan overwegend kwantitatieve gegevens over incidenten die los van elkaar lijken te staan (Stark, 2007).

Hiertegenover staat de stroming die zich vooral binnen de gezins-sociologie en klinische psychologie profileert, en die ervan uitgaat

4 Door sommigen ook wel aangeduid als 'feministisch'. Dat is om verschillende redenen onjuist. Daarmee wordt gesuggereerd dat er zoiets bestaat als één feministische positie. Dat is achterhaald en gaat volledig voorbij aan theoretische ontwikkelingen op het gebied van feministische gendertheorie in de afgelopen twee decennia waarin de relatie tussen de concepten sekse, gender en transformatie van daarmee samenhangende dominantiepatronen verder zijn ontwikkeld en gecompliceerd. In het bijzonder betreft dat op dit gebied de relatie tot intersectionaliteit als perspectief op meerdere op elkaar inwerkende bronnen van maatschappelijke ongelijkheid (o.a. Scott, 1986; Crenshaw, 1991; Sokoloff en Dupont, 2005). De kwalificatie feministisch wordt bovendien in dit debat vaak gehanteerd als zou het een *ideologisch* standpunt zijn dat vooringenomenheid weerspiegelt en haaks zou staan op genuanceerd onderzoek (Pemberton, Kuipers e.a., 2009). Dergelijke redenering weerspiegelt een weinig zelf-reflexieve epistemologische positie die vaak inherent is aan een positivistische wetenschapsopvatting waarin de productie van objectieve en neutrale kennis als normatief doel geldt. Een dergelijke opvatting is aanvechtbaar, juist waar het sociaalwetenschappelijk onderzoek betreft naar thema's die raken aan een fundamentele waardeomslag en als '*essentially contested*' gelden (zie o.a. Keller, 1986).

dat partnergeweld een sekseneutraal relatie- en/of gedragsprobleem is. Sociaal-culturele aspecten worden als niet wezenlijk relevant beschouwd om mee te nemen in onderzoek. Meer in het algemeen kenmerkt deze richting zich door een acontextuele en empiristische benadering. Dit vertaalt zich in de ontwikkeling van verschillende meetinstrumenten (Conflict Tactics Scale), die sterk zijn gefocust op het inventariseren van incidenten die worden losgekoppeld van hun context. Ook de gevolgen van het geweld worden zeer beperkt gemeten (Straus, 2009; zie voor een kritische bespreking onder andere Dobash, Dobash e.a., 1992; Römken, 1997; Swan en Snow, 2006). De beleidsgerichte prevalentiestudies naar huiselijk geweld die in Nederland zijn uitgevoerd, werken in grote lijnen vanuit deze acontextuele en empiristische visie (Van Dijk, Flight e.a., 1997; Van Dijk en Oppenhuis, 2002).

Het is niet zo verwonderlijk dat met dergelijke paradigmatische verschillen heel uiteenlopende resultaten worden geproduceerd, die dus ook moeilijk vergelijkbaar zijn. Om kort te gaan: onderzoeken vanuit de eerste optiek laten tamelijk consistent zien dat meer vrouwen dan mannen het slachtoffer worden van ernstig partnergeweld, terwijl in de tweede stroming naar voren komt dat vrouwen en mannen in vergelijkbare omvang en ernst partnergeweld gebruiken. Die uitkomsten zijn evident tegenstrijdig.

Eenzijdig geweld versus common couple violence

Voor zover we hier op basis van deze summiere discussie conclusies kunnen trekken (er is ook veel ideologische ruis in wat als een ogenschijnlijk methodologische controverse wordt gepresenteerd), is een deel van het probleem dat ten gevolge van die verschillen in dataverzameling verschillende problematieken boven tafel komen, die vervolgens met elkaar worden vergeleken. Om het kort samen te vatten: enerzijds is er ernstig partnergeweld waarvan één partner overwegend eenzijdig het slachtoffer wordt, en anderzijds treffen we meer wederkerig of zogeheten *common couple violence* aan. In eerder onderzoek zijn al vroeg empirisch gebaseerde classificaties ontwikkeld van eenzijdig of wederkerig partnergeweld, zorgvuldig gedifferentieerd naar ernst (zie Römken, 1989, 1992, p. 104-140; vergelijk ook Johnson, 2005; Graham-Kevan en Archer, 2008). In hoeverre dit geweld daadwerkelijk wederkerig is, is overigens de vraag. Als een meer contextuele dataverzameling en -analyse wordt

toegepast bij vrouwen en mannen die geweld gebruiken, blijkt dat het geweld van vrouwen, vaker dan bij mannen, verdedigend van aard is en doorgaans minder ernstig (Snow en Swan, 2006; Hester, 2009). Het meest gebruikte meetinstrument voor geweld in relaties – de CTS-2-schaal – laat een lage tot matige overeenstemming zien bij metingen van geweld van beide partners. Conclusies over wederkerigheid op basis van dit instrument (zie Straus, 2009) moeten dan ook met de nodige terughoudendheid worden bezien. Vooral de tendens tot onderrapportering van eigen geweldgebruik blijkt ook met dit instrument significant groter onder mannen dan onder vrouwen. Juist het ernstiger geweld, dat meer door vrouwen als slachtoffer wordt gerapporteerd dan door mannen, wordt door mannelijke plegers vaker geminimaliseerd (Archer, 1999; Simpson en Christensen, 2005).

In de categorie eenzijdig geweld treffen we een essentieel ander beeld aan. Er lijken voldoende empirische aanwijzingen dat dit geweld genderspecifiek is: mannen slaan vaker dan vrouwen eenzijdig en gebruiken gemiddeld genomen ernstiger geweld dan vrouwen (met hogere frequentie en ernstiger letsel). Met inachtneming van de methodologische verschillen laten diverse slachtoffersurveys toch een tamelijk consistent beeld zien, waarin tussen 20 en 25% van de vrouwen rapporteert ooit slachtoffer te zijn van geweld van een mannelijke partner. Bij rond de 10% is gedurende kortere of langere tijd sprake van ernstig en herhaald eenzijdig geweld dat ook tot letsel leidt en dat sterk samenhangt met controle en dominantie door de partner (Römkens, 1992, p. 183-189; Johnson, 2006; Graham-Kevan en Archer, 2008). Cijfers over prevalentie van partnergeweld tegen mannen zijn lager en variëren tussen de 7 en 16% (een aanwijzing voor lagere betrouwbaarheid; zie Wittebrood en Veldheer, 2005; Römkens en Van Poppel, 2006). Eenzijdig geweld van vrouwen komt uiteraard voor, maar is in een kleine minderheid van de gevallen ernstig tot zeer ernstig van aard. Vooral met betrekking tot seksueel geweld is het verschil in risico dat vrouwen en mannen lopen evident. Omvangscijfers over door vrouwen gerapporteerde verkrachting binnen relaties schommelt al jaren tussen de 10 tot 15% (Rozee en Koss, 2001; De Graaf, Meijer e.a., 2005). Ongewenste seks bij jongens ligt in Nederland tussen de 4 en 5% (De Graaf, Meijer e.a., 2005). Van partnerdoding werden in Nederland tussen 1996 en 2006 gemiddeld vier tot vijf keer zoveel vrouwen als mannen het slachtoffer (gemiddeld 32 vrouwen en

7-8 mannen jaarlijks) (Liem, Geene e.a., 2007). Onlangs verscheen in de Verenigde Staten een analyse van trends in victimisering door geweld tussen 1973 en 2005, onder andere in relatie tot gender en slachtoffer-daderrelatie. Als een van de kernverschillen tussen vrouwen en mannen rapporteren onderzoekers dat partnergeweld bij vrouwen een substantieel deel vormt van alle door vrouwen ervaren geweld, terwijl de omvang van partnergeweld waar mannen slachtoffer van werden te klein was om betrouwbare trends te kunnen berekenen (Lauritsen en Heimer, 2009).

Gelijkheid?

Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk dat de gelijkheid van vrouwen en mannen in geweldgebruik met regelmaat wordt gesuggereerd. Die conclusie kan alleen staande worden gehouden als we naar een specifiek segment van relationeel geweld kijken: het minder ernstige en relatief wederkerige geweld. Kijken we bijvoorbeeld naar kerngegevens over hulpzoekend gedrag in Nederland, dan blijkt hoe sterk de sekseasymmetrie is: tussen 80 en 90% van de slachtoffers die bij politie of huisarts hulp zoeken wegens partnergeweld, is vrouw (Ferwerda, 2007). In de recente pilot voor opvang van mannelijke slachtoffers blijkt dat het aandeel mannen dat wegens fysiek partnergeweld opvang zoekt, een minderheid is. Bovendien is zelden sprake van een veiligheidsprobleem, maar overwegend van ernstige psychosociale relatieproblematiek (Van Dijk, Hoekstra e.a., 2010). Dit staat in scherp contrast met de gemiddeld 15.000 vrouwen die jaarlijks hun toevlucht zoeken in een opvanghuis, waarbij een substantiële groep een ernstig veiligheidsrisico loopt.

In 2009 werden 2.107 huisverboden uitgereikt (Timmermans, Kroes e.a., 2010). Hoewel de onderzoekers de exacte verdeling naar sekse opmerkelijk genoeg niet melden, wijst navraag bij de politie uit dat het, evenals bij de meldingen huiselijk geweld, in ruime meerderheid een mannelijke pleger betreft. De veronderstelling dat schaamte mannelijke slachtoffers weerhoudt om hulp te zoeken, is een hypothese die nader onderzoek verdient. Mishandelde vrouwen zijn ook ten diepste beschaamd, maar als basale veiligheid op het spel staat, zoeken zij desondanks en noodgedwongen hulp. De vraag is dus of, afgezien van de begrijpelijke schaamte, de nood bij mannen vergelijkbaar hoog is.

We kunnen concluderen dat empirische evidentie voor seksespecifieke risico's van vrouwen op ernstige mishandeling in relaties ruimschoots is geleverd, maar tegelijkertijd ook genuanceerd en gecompliceerd. Het feit dat ook vrouwen geweld gebruiken tegen mannen, vraagt om een gendersensitieve analyse om beter te kunnen begrijpen waarom en in welke context vrouwen en mannen naar geweld grijpen en daar wel of niet mee naar buiten komen om hulp te vragen. De hernieuwde sprong naar de conclusie van seksuele symmetrie in partnergeweld betekent zowel wetenschappelijk als beleidsmatig gezien verlies. Er wordt teruggегреpen op een kwantificerende binaire benadering (wie slaat meer?), waarmee de complexiteit in aard en ernst juist wordt gesimplificeerd.

Onomstreden ongelijkheid volgens internationale mensenrechten

De hiervoor geschetste ontwikkeling waarin door sommigen een seksegelijkheid in partnergeweld wordt geclaimd, staat haaks op internationaalrechtelijke bepalingen en daaruit voortvloeiende verplichtingen. Op het terrein van internationaal recht, vooral mensenrechten, zien we namelijk een tegenovergestelde ontwikkeling. Daar heeft de wetenschappelijke evidentie van seksgebonden ongelijkheid in risico om slachtoffer te worden van geweld in de afgelopen decennia in toenemende mate geleid tot juridische erkenning dat geweld tegen vrouwen voortvloeit uit discriminatie en ongelijkheid tussen vrouwen en mannen (zie Boerefijn, 2006). Geweld tegen vrouwen, ook intiem partnergeweld, valt onder de noemer *gender-based violence*: geweld dat vrouwen *disproportioneel* vaak treft en/of geweld dat tegen vrouwen en meisjes is gericht omdat ze van het vrouwelijk geslacht zijn (UN Secretary General, 2006, p. 15-16).⁵ Vanuit internationaal recht is bepaald dat op overheden de plicht rust vrouwen te beschermen.

5 De categorie geweld dat vrouwen en meisjes *disproportioneel* treft, omvat: verkrachting en andere vormen van seksueel geweld, intiem partnergeweld, seksueel misbruik van kinderen, belaging (*stalking*), eengerelateerd geweld, seksuele intimidatie, partnerdoding (*femicide*), eengerelateerd geweld, commerciële seksuele exploitatie van kinderen (sekstoerisme), mensenhandel voor seksuele exploitatie. Geweld dat vrouwen en meisjes *uitsluitend* treft, omvat: genitale verminking, gedwongen uithuwelijking, geweld gerelateerd aan de bruidsschat, gedwongen zwangerschap, gedwongen sterilisatie, selectieve en/of gedwongen abortus van meisjesfoetussen en doding van pasgeboren meisjes.

De *Convention on the Elimination of Discrimination against Women* (1979; CEDAW, ook wel het VN Vrouwenverdrag), in het bijzonder *General Recommendation 19* (1992; geweld tegen vrouwen is een vorm van discriminatie), en de *UN Declaration on Violence against Women* (1993; geweld tegen vrouwen is een schending van mensenrechten) markeren in dit verband cruciale en bindende internationaalrechtelijke besluiten. Op de landen die het CEDAW-verdrag hebben geratificeerd, rust onder andere de verplichting tot het ontwikkelen van een samenhangend beleid inzake geweld tegen vrouwen *als vorm van discriminatie* (zie Römken, 2000). Dat beleid dient te worden vastgelegd in een nationaal actieplan. In het kader van controle op de naleving van de verdragsverplichtingen leggen alle landen, waaronder dus ook Nederland, elke vier jaar een voortgangsrapportage voor aan de CEDAW-commissie. De hiervoor gesignaleerde verschuiving in Nederland richting seksenutralisering in de beleidsterminologie op het terrein van huiselijk geweld is Nederland zowel in 2007 als in 2010 op een berisping komen te staan van de CEDAW-commissie,⁶ alsook van de UN Special Rapporteur on Violence against Women (Ertürk, 2007). De seksenutraliserende tendens is in strijd met het VN Vrouwenverdrag dat Nederland heeft geratificeerd. Inmiddels is in opdracht van het ministerie van Justitie een studie uitgevoerd hoe het justitiële beleid meer gendersensitief zou kunnen worden (De Boer, 2009). Het is onbekend in hoeverre deze voorstellen worden overgenomen.

Buiten Europa zijn twee instrumenten van belang waarin de verplichting is vastgelegd dat staten specifieke maatregelen dienen te nemen om specifiek vrouwen beter te beschermen. De *Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women* ('Belem do Para'-conventie, 1994) is de eerste specifiek aan geweld tegen vrouwen gewijde conventie, ingesteld door de *Inter-American Commission of Women*. Daarnaast

6 Zie het CEDAW-rapport over het Nederlands beleid met betrekking tot 'huiselijk geweld' in het licht van het VN Vrouwenverdrag (2007), 'While acknowledging plans to adopt protection orders, the Committee is concerned about the persistence of violence against women, including domestic violence, and that there is insufficient data on all forms of violence against women, in particular against immigrant, refugee and minority women. The Committee is also concerned that the policy on violence against women is couched in gender neutral language, which undermines the notion that such violence is a form of discrimination against women [curs. RR].' Die zorg is herhaald geuit in het CEDAW-landenrapport over Nederland van 2010 (CEDAW, 2010).

gaat het *Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa* (2003) uitgebreid in op bescherming van vrouwen tegen geweld. Tot slot verdient het Statuut van Rome (2002) vermelding, omdat hierin voor het eerst in een bindend internationaalrechtelijk instrument is bepaald dat uiteenlopende vormen van seksueel geweld tegen vrouwen als een (oorlogs) misdaad tegen de mensheid gelden. Plegers kunnen dus worden vervolgd voor het Internationaal Strafhof.

Op Europees niveau is er binnen de *Europese Unie* momenteel nog geen juridisch instrument dat specifiek aan geweld tegen vrouwen is gewijd. Maar dat staat te veranderen. De Europese Commissie heeft zich eerder al uitgesproken voor een actieve strijd tegen geweld tegen vrouwen in haar *Roadmap for equality between women and men* (2006-2010), waarin de problematiek zelf in het kader van discriminatie van vrouwen wordt geplaatst (Roadmap, 2006). Onder het EU-voorzitterschap van Spanje (tussen januari en juni 2010) is besloten om een *European Observatory on violence against women* te lanceren.⁷ In november 2010 is de eerste wetenschappelijke studie gepresenteerd waarin in opdracht van de Europese Commissie de mogelijkheden voor standaardisering van Europese regelgeving op het terrein van geweld tegen vrouwen (en geweld tegen kinderen en geweld tegen LGTB-personen) zijn onderzocht (Feasibility Study, 2010). De Commissie heeft uitdrukkelijk ervoor gekozen de geweldproblematiek vanuit een mensenrechtenperspectief te doen onderzoeken. Het resultaat is een vergelijkend onderzoek naar wetgeving en beleid in de 27 EU-landen op het gebied van geweld tegen vrouwen, kinderen en geweld tegen seksuele minderheden. Het ligt in de bedoeling van de Europese Commissie om de komende jaren de regelgeving inzake geweld tegen vrouwen, als schending van fundamentele (mensen)rechten, met vaart ter hand te nemen nu sinds 1 december 2009 met het nieuwe Verdrag van Lissabon het terrein van veiligheid en justitie, onder bepaalde voorwaarden, tot de EU-competentie behoort. Dat betekent dat op EU-niveau met gewone meerderheid van stemmen bindende wetgeving kan worden aangenomen. De voorwaarden zijn op dit moment nog dusdanig restrictief dat dit nog enige tijd zal duren (zie 'Conclusions' in

7 Dat zal naar verwachting worden ondergebracht bij het EU-onderzoeksinstituut naar *Gender Equality* in Vilnius (Litouwen).

Feasibility Study, 2010). De wetgevingsmolens malen langzaam op EU-niveau. Feit is echter dat geweld tegen vrouwen als vorm van discriminatie, en dus als object van wet- en regelgeving die recht moet doen aan de slachtoffers daarvan, internationaalrechtelijk al langer wordt erkend en nu via de EU steeds dichterbij komt. Of Nederland dat wil of niet.

Terwijl de EU eigenlijk pas de laatste paar jaar in beweging is gekomen op het terrein van geweld tegen vrouwen, wordt in de Raad van Europa al jaren actief beleid gevoerd op dit terrein. Momenteel is een historische mijlpaal in voorbereiding omdat de Raad van Europa de laatste hand legt aan het opstellen van een (bindende) conventie.⁸ De definitieve tekst is naar verwachting klaar in december 2010 en wordt dan voorgelegd aan de Raad van Ministers. Een beslissing zal in de loop van 2011 volgen.⁹ De lopende ontwikkelingen zijn buitengewoon interessant vanuit de vraag of en hoe genderspecifieke analyses in dit mensenrechteninstrument een plek zullen krijgen. In deze conventie speelt de hiervoor besproken controverse een cruciale rol, omdat een minderheid van lidstaten op dit moment (november 2010) wil vasthouden aan het verbreden van het bereik van de conventie tot huiselijk geweld tegen mannen. Het is afwachten of en welk compromis hierin wordt gevonden.

Mensenrechtenkader

Die internationale ontwikkeling richting erkenning van gender-specifieke risico's van vrouwen om slachtoffer te worden van geweld houdt direct verband met de globalisering in de afgelopen decennia in de zoektocht naar *gender justice* (Bumiller, 2008, p. 132-154; Merry, 2006). Met succes wordt in toenemende mate internationaal

8 De Raad van Ministers heeft in 2009 opdracht gegeven een commissie in te stellen 'to prepare one or more legally binding instrument(s), as appropriate, to prevent and combat:

- domestic violence including specific forms of violence against women;
 - other forms of violence against women;
 - to protect and support the victims of such violence and prosecute the perpetrators.
- (*Terms of reference*. Ad Hoc Committee on preventing and combating violence against women and domestic violence (CAHVIO) www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/CAHVIO_2009_1%20Terms%20of%20reference.pdf).

9 De auteur is benoemd als onafhankelijk wetenschappelijk expertlid van de Conventie Commissie door de SG van de RvE. Voor informatie over de conventie: www.coe.int/t/dghl/standardsetting/violence/CAHVIO.

het mensenrechtenkader ingezet als politiek-strategisch en juridisch vehikel om de specifieke schendingen van rechten van vrouwen die in het geding zijn bij partnergeweld, als een schending van mensenrechten erkend te krijgen (Thomas en Beasley, 1993). Langs die weg wordt via de zogeheten 'drie-p'-benadering, die de noodzaak tot zowel preventie, protectie als punitieve maatregelen benadrukt, de juridische mensenrechtengrondslag geformuleerd om overheden te bewegen hun vrouwelijke burgers beter te beschermen. Voorop staat het belang om zowel het preventie- als ondersteuningsbeleid te ontwikkelen, en niet alleen door sancties te stellen via het strafrecht.

Juridisch gezien is tot nog toe het algemene Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM) een relevant instrument gebleken. Recht op gelijkheid en non-discriminatie, recht op veiligheid en recht op leven en recht om gevrijwaard te zijn van marteling zijn enkele van de belangrijkste mensenrechten die bij geweld tegen vrouwen onder druk staan (Boerefijn, 2006). In 2009 is door het Europees Hof voor de Rechten van de Mens een belangrijke stap gezet in de *landmark case* Opuz v. Turkije, waarin de relevantie van enkele mensenrechten uit het EVRM bij huiselijk geweld (*domestic violence*) aan de orde kwam.¹⁰ In de zaak speelde een klassiek scenario: de klaagster (echtgenote) wordt ernstig mishandeld en besluit te scheiden en gaat bij haar moeder wonen. De ex-echtgenoot weigert dat te accepteren. Zij wordt herhaaldelijk door ex-echtgenoot belaagd, bedreigd en mishandeld, met zeer ernstige verwondingen en ziekenhuisopname als gevolg. Het slachtoffer doet meerdere keren tevergeefs een beroep op politie om op te treden tegen de ex-echtgenoot. Tijdens het zoveelste incident waarin de ex de woning van de vrouw binnendringt, wordt de vrouw verwond en haar moeder gedood. Het Hof heeft Turkije veroordeeld wegens schending van zijn plicht om 'met gepaste inzet' (*due diligence*-plicht; zie Boerefijn, 2006, p. 15 e.v.) bescherming van zijn onderdanen te bieden, omdat men 'wist

10 EHRM 9 juni 2009, Appl. No. 33401/02 (Opuz v. Turkey). Het Hof bepaalde dat de Staat (i.c. de politie) in gebreke blijft in de bescherming van slachtoffers van 'domestic violence' in gevallen waar men 'knew or ought to have known [of a] real and immediate risk to the life of an identified individual(s) from the criminal acts of a third party and they failed to take measures within the scope of their powers which, judged reasonably, might have been expected to avoid that risk'. Zie ook: Boerefijn en Loenen, 2009.

of had kunnen weten' dat in dit geval het slachtoffer een ernstig en onmiddellijk risico liep. De zaak is in deze context in het bijzonder relevant omdat voor het eerst in de geschiedenis het EHRM in zijn vonnis rechtstreeks verwees naar het VN Vrouwenverdrag ter onderbouwing voor zijn redenering dat huiselijk geweld tegen vrouwen een vorm van discriminatie is *omdat dat vrouwen disproportioneel treft*. Om die reden hebben vrouwen volgens het Hof specifiek recht op zorgvuldige bescherming (zie ook Boerefijn en Loenen, 2009; Ertürk, 2010). Het belang van de *due diligence*-verplichting, vooral gericht op het leveren van inspanningen van staten gericht op *preventie* van geweld tegen vrouwen, is recentelijk weer onderstreept door de Mensenrechten Raad van de VN (UN HRC, 2010).

Tot slot

We kunnen vaststellen dat het grotere risico van vrouwen om slachtoffer te worden van partnergeweld dan mannen inzet is van een opmerkelijke discussie. Enerzijds wordt door sommigen een omstreden gelijkheid in partnergeweld geconstrueerd, waarbij partnergeweld ook helemaal wordt losgezongen van geweld tegen vrouwen in het algemeen. Het wordt als een individueel relatieprobleem neergezet dat losstaat van bredere genderverhoudingen en ongelijkheid. Anderzijds wordt in het internationaal mensenrechtenvertoog juist een onomstreden ongelijkheid verankerd, zowel in de visie op de opvang waarmee vrouwen slachtoffer worden, ook en *juist* van partnergeweld, als in de visie op genderbepaalde ongelijkheid als een van de achterliggende oorzaken die de ongelijkheid ook bestendigt. Het is opmerkelijk dat die ogenschijnlijk tegenstrijdige vertogen over gendergebonden on-/gelijkheid in partnergeweld zich juist nu in toenemende mate manifesteren, nu de internationaalrechtelijke positie van ongelijkheid duidelijker gearticuleerd wordt.

Het vorenstaande illustreert één ding onomstotelijk: geweld in relaties is omstreden. Als wetenschappelijk concept en sociaal verschijnsel lijkt het *essentially contested*. Dat is niet zo vreemd omdat de thematiek essentieel verknoopt is met enkele van de meest gevoelige domeinen in intermenselijke verhoudingen: intimiteit, seksualiteit, veiligheid, agressie en dominantie. Feit is dat vrijwel

uitsluitend *geweld in partnerrelaties* dit type discussie oproept,¹¹ in tegenstelling tot *geweld tegen vrouwen* in het algemeen. Daarmee wordt een opmerkelijke scheiding aangebracht, als zou partnergeweld de enige vorm van geweld tegen vrouwen zijn die niet wordt beïnvloed door een bredere context van ongelijkheid en discriminatie.¹²

Vanuit sociaalwetenschappelijk perspectief leent het thema zich ook matig voor de productie van 'harde cijfers'. Zoals de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR, 2008) eerder in verband met onderzoek naar onveiligheid opmerkte:

'[T]erwijl wetenschappelijk onderzoekers zich vroeger beperkten tot het geven van oordelen over kwesties die gekenmerkt werden door "harde feiten en zachte waarden", wordt in toenemende mate hun oordeel nu gevraagd over zaken die gekenmerkt worden door "zachte feiten en harde waarden".'

De groeiende rol van het justitiële beleidskader in Nederland sinds medio 1990 lijkt op die verschuiving in het vertoog van invloed. Een sterk normatief denken voert de boventoon over wet- en regelgeving als in principe seksneutrale beleidsinstrumenten. Hoewel erkend wordt dat geweld in de privésfeer een sociaal probleem is, is het expliciet aanduiden van sociale groepen slachtoffers, in casu op basis van sekse, niet (meer) acceptabel. Het zijn nu *mensen* die slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Dat leidt soms tot het ontbreken van naar sekse uitgesplitste gegevens waar die juist relevant zijn (bijvoorbeeld in sommige registratiesystemen van hulpzoekers bij ASHG's, of in recent onderzoek naar het huisverbod; zie: Schol, Nagtegaal e.a., 2010; Timmermans, Kroes e.a., 2010).

Het feit dat de genderasymmetrie in geweld anno 2010 door sommigen ter discussie wordt gesteld, weerspiegelt ook een veranderende tijdgeest. Er is afbrokkelende steun voor het feminisme

11 Hoewel ik onlangs een collega-criminoloog in alle ernst hoorde betogen dat hij het een vorm van discriminatie vond om geweld tegen vrouwen als seksespecifiek probleem aan de kaak te stellen. Immers: mannen lopen een groter seksespecifiek risico dan vrouwen om als soldaat op het slagveld te sterven. Afgezien van het feit dat de analogie enigszins mank loopt, wordt voorbijgegaan aan het feit dat in alle oorlogen in de tweede helft van de 20ste eeuw het merendeel van de slachtoffers onder burgers valt, vooral vrouwen en kinderen.

12 Die discussie werkt ook door in de voorbereidingen voor de Raad van Europa-conventie.

en de vrouwenbewegingen, en tegelijkertijd bevinden we ons te midden van een herwaardering van het gezin als doelgroep van regelgeving, beleidsinterventie en *governance* in het algemeen (denk aan Centra voor Jeugd en Gezin). In dat krachtenveld is een expliciete erkenning van genderverschillen en van discriminatie van vrouwen naar de zijlijn geschoven. Hoewel de emancipatie van vrouwen is gevorderd in de afgelopen decennia, is erkenning van verhoogd risico op partnergeweld van vrouwen binnenshuis slecht nieuws, dat op gespannen voet staat met het idee van de bereikte emancipatie. Veiligheid is een kernthema in het Nederlandse overheidsbeleid anno 2010, en is zelfs toegevoegd in de naamgeving van het ministerie van Justitie. Toch wordt de onveiligheid van vrouwen zelden als zodanig benoemd.

Het blijft opmerkelijk dat de hier geschetste sociaalwetenschappelijke en internationaalrechtelijke debatten zulke verschillende kanten opgaan. Het mensenrechtenkader, dat bij geweld de discriminatie van vrouwen en de ongelijkheid juist als vertrekpunten neemt, is natuurlijk niet alleen een juridisch, maar deels ook een politiek-normatief kader. Het richt zich uitdrukkelijk op schendingen die een overheidsverantwoordelijkheid en -plicht oproepen. Als we de differentiatie in aard van de geweldproblematiek bezien, is de vraag relevant welke taak de overheid heeft bij de groep waarin overwegend wederkerig en min of meer 'gelijkwaardig' relationeel geweld plaatsvindt, waar zowel vrouwen als mannen zich aan schuldig maken. Dit type wederkerig geweld lijkt eerder een psychosociaal gezondheidsprobleem dat vanuit het oogpunt van openbare gezondheidszorg en preventie overheidsbeleid rechtvaardigt (zeker als ook kinderen getuige zijn van het geweld). Feit is dat bij deze groep in verreweg de meeste gevallen geen sprake is van strafwaardig gedrag noch van een veiligheidsprobleem (hetgeen overigens niets afdoet aan de ernst voor betrokkenen of hun behoefte aan hulp).

Binnen de tweede groep daarentegen, het eenzijdige en ernstige geweld ('intiem terrorisme', zoals sommigen het aanduiden; Johnson, 2006), is bij een meerderheid van de overwegend vrouwelijke slachtoffers sprake van dusdanig ernstig geweld dat daarmee een strafrechtelijke norm wordt geschonden. Het slachtoffer kan zichzelf noch eventuele kinderen beschermen als het geweld verweven is met een relatiepatroon waarin intimidatie, controle en angst heersen. Het geweld is een urgent veiligheids-

probleem geworden. Dat is de groep ten opzichte waarvan de overheid (in het bijzonder de politie) niet alleen een verantwoordelijkheid, maar ook de plicht heeft om de veiligheid en het leven van slachtoffers, die helaas vooral onder vrouwen vallen, effectief te beschermen.

Door beide groepen over één kam te scheren ontstaat een oneigenlijk debat. Daar is niemand bij gebaat, en het kan uiteindelijk ten koste gaan van het gericht ontwikkelen van noodzakelijke (rechts)bescherming voor de groep slachtoffers die dat het hardst nodig heeft: vrouwen.

Literatuur

Archer, J.

Assessment of the reliability of the conflict tactics scales: A meta-analytic review

Journal of Interpersonal Violence, jrg. 14, nr. 12, 1999, p. 1263-1289

Boer, M. de

De aanpak van gendergerelateerd geweld in de privésfeer. Aanpakpunten voor een meer genderbewuste aanpak van huiselijk geweld. Gendertoets van het Plan van aanpak Huiselijk Geweld tot 2011 'De volgende fase'

Amsterdam, Project on Women's Rights, 2009 (in opdracht van het ministerie van Justitie)

Boerefijn, I.

De blinddoek opzij. Een mensenrechtenbenadering van geweld tegen vrouwen
Universiteit van Maastricht, 2006 (inaugurele rede)

Boerefijn, I., T. Loenen

Positieve verplichtingen bij vrouwenmishandeling (EHRM 9 juni 2009, Opuz t. Turkije)
NJCM, jrg. 34, nr. 7, 2009, p. 758-780

Bumiller, K.

In an abusive state. How neo-liberalism appropriated the feminist movement against sexual violence
Durham/Londen, Duke University Press, 2008

CEDAW

Concluding comments of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. The Netherlands
CEDAW/C/NLD/CO/4, 2007

CEDAW

Concluding observations of the Committee on the Elimination of Discrimination against Women. The Netherlands
CEDAW/C/NLD/CO/5, 2010

Crenshaw, K.

Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color

Stanford Law Review, jrg. 43, 1991, p. 1241-1299

Dijk, D. van, Hoekstra e.a.

Als de nood aan de man is. Een verkennende studie naar de opvang van en hulpverlening aan mannelijke slachtoffers van (dreiging van) geweld in afhankelijkheidsrelaties

Rotterdam, Dienst Sociale Zaken en Werkgelegenheid, 2010

Dijk, T. van, S. Flight e.a.

Huiselijk geweld. Aard, omvang en hulpverlening

Den Haag, Ministerie van Justitie, 1997

Dijk, T. van, E. Oppenhuis

Huiselijk geweld onder Surinamers, Antillianen en Arubanen, Marokkanen en Turken in Nederland. Aard, omvang en hulpverlening

Den Haag, Ministerie van Justitie/Wetenschappelijk Onderzoek- en

Documentatiecentrum, 2002

Dobash, R.P., R.E. Dobash e.a.

The myth of sexual symmetry in marital violence

Social Problems, jrg. 39, 1992, p. 71-91

Ertürk, Y.

Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences.

Mission to Netherlands

UN General Assembly/Human Rights Council, A/HRC/4/34/Add.4, 7 februari 2007

Ertürk, Y.

The due diligence standard: What does it entail for women's rights?

In: C. Benninger-Budel (red.), *Due diligence: State responsibility to combat violence against women*, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2010

Feasibility Study

Feasibility study to assess the possibilities, opportunities and needs to standardize national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence
Luxemburg, Publications Office of the European Union, 2010

Ferwerda, H.B.

Huiselijk geweld: met de voorkeur in huis. Omvang, aard en achtergronden in 2006 op basis van landelijke politiecijfers
Arnhem, Advies- en

Onderzoeksgroep Beke, 2007

Graaf, H. de, S. Meijer e.a.

Seks onder je 25e: seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2005

Utrecht, Rutgers NISSO Groep, 2005

Graham-Kevan, N., J. Archer

Does controlling behavior predict physical aggression and violence to partners?

Journal of Family Violence, 2008, p. 539-548

Hearn, J., L. McKie

Gendered policy and policy on gender: The case of domestic violence

Policy & Politics, jrg. 36, nr. 1, 2008, p. 75-91

Hester, M.

Who does what to whom.

Gender and domestic violence perpetrators

Bristol, Bristol University in association with Northern Rock Foundation, 2009

Johnson, M.P.

Domestic violence: It's not about gender – Or is it?

Journal of Marriage and Family, jrg. 67, nr. 5, 2005, p. 1126-1130

Johnson, M.P.

Conflict and control: Gender symmetry and asymmetry in domestic violence

Violence Against Women, jrg. 12, nr. 11, 2006, p. 1003-1018

Johnson, H., N. Ollus e.a.

Violence against women, an international perspective

New York, Springer, 2008

Keller, E.F.

Reflections on gender and science

New Haven (CT), Yale University Press, 1986

Lauritsen, J., K. Heimer

Gender and violent victimization, 1973-2005

Final Report, december 2009

(in opdracht van het National Institute of Justice, Office of Justice Programs, U.S.

Department of Justice

Liem, M., K. Geene e.a.

Partnerdoding door etnische minderheden

Utrecht, Dutch University Press, 2007

Merry, S.E.

Human rights & gender violence.

Translating international law into local justice

Chicago, University of Chicago Press, 2006

Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport

Bescherm en weerbaar:

intensivering van de opvang en hulp bij geweld in

afhankelijkheidsrelaties

Beleidsbrief aan de Tweede

Kamer, 10 december 2007

Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport

Bescherm en weerbaar.

Voortgangsrapportage

Brief staatssecretaris

Bussemaker aan Tweede Kamer, 29 mei 2009

Murray, S., A. Powell

'What's the problem?': Australian public policy constructions of domestic and family violence

Violence Against Women, jrg. 15, nr. 4, 2009, p. 532-552

Naezer, M., R. Römken

Overheidsbeleid inzake geweld tegen vrouwen: van gezondheids- tot veiligheidsprobleem

In: J. van Mens-Verhulst

en B. Waaldijk (red.),

Vrouwenhulpverlening 1975-

2000. Beweging in en rond de

gezondheidszorg, Houten, Bohn

Stafleu Van Loghum, 2008,

p. 68-78

Pemberton, A., K. Kuijpers e.a.

A nuanced position: Restorative

justice and intimate partner

violence

In: F.W. Winkel, P.C. Friday

e.a. (red.), *Victimization in a*

multidisciplinary key: Recent

advances in victimology,

Nijmegen, Wolf Legal

Publishers, p. 411-465

Roadmap

A roadmap for equality between

women and men 2006-2010

COM(2006)92, European

Commission, 2006 ([http://](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0092:EN:NOT)

[eur-lex.europa.eu/LexUriServ/](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0092:EN:NOT)

[LexUriServ.do?uri=CELEX:5200](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0092:EN:NOT)

[6DC0092:EN:NOT](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52006DC0092:EN:NOT))

Roggeband, C., M. Verloo

Dutch women are liberated,

migrant women are a problem:

The evolution of policy frames

on gender and migration in the

Netherlands

Social Policy & Administration,

jrg. 41, nr. 3, 2007, p. 271-288

Römken, R.

Geweld tegen vrouwen in

heteroseksuele partnerrelaties

Amsterdam, Stichting tot

Wetenschappelijk Onderzoek bij

de Universiteit van Amsterdam

omtrent Seksualiteit en Geweld,

1989

Römken, R.

Gewoon geweld? Omvang, aard,

gevolgen en achtergronden

van geweld tegen vrouwen in

heteroseksuele relaties

Amsterdam/Lisse, Swets &

Zeitlinger, 1992

Römken, R.

Prevalence of wife abuse in

the Netherlands. Combining

quantitative and qualitative

methods

Journal of Interpersonal

Violence, jrg. 12, nr. 1, 1997,

p. 99-125

Römken, R.

Geweld in de huiselijke sfeer

In: I. Boerefijn en M. van der

Liet-Senders e.a. (red.), *Het*

voorkomen en bestrijden van

geweld tegen vrouwen. Een

verdiepend onderzoek naar

het Nederlandse beleid in het

licht van de verplichtingen

die voortvloeien uit het

Vrouwenverdrag, Den Haag,

Ministerie van Sociale Zaken

en Werkgelegenheid, 2000,

p. 107-174

Römkens, R., J. van Poppel*Geweld onder intimi:**Vooronderzoek over methodiek en resultaten van onderzoek over prevalentie, determinanten, gevolgen en hulpzoekend gedrag bij huiselijk geweld*

Tilburg, UvT, IVA

Beleidsonderzoeken Advies, 2006

Römkens, R.*Met recht 'n zorg? Overdenkingen bij wet- en regelgeving over geweld in de privésfeer*

Universiteit van Tilburg,

12 december 2008 (inaugurele rede)

Rozee, P.D., M.P. Koss*Rape: A century of resistance*

Psychology of Women Quarterly, jrg. 25, 2001, p. 295-311

Schol, M., J. Nagtegaal e.a.*Rechtsbescherming van uithuisgeplaatsten. Een verkennend onderzoek*

Groningen, Universiteit van Groningen/ProFacto – WODC, 2010

Scott, J.*Gender: A useful category of historical analysis*

American Historical Review, jrg. 91, nr. 5, 1986, p. 1053-1075

Simon, T.R., M. Anderson e.a.*Attitudinal acceptance of intimate partner violence amongst U.S. adults*

Violence and Victims, jrg. 16, 2001, p. 115-126

Simpson, L., A. Christensen*Spousal agreement regarding relationship aggression on the Conflict Tactics Scale-2*

Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2005, p. 423-432

Sokoloff, N., I. Dupont*Domestic violence and the intersection of race, class and gender: Challenges to understanding violence against marginalized women in diverse communities*

Violence against Women, jrg. 11, nr. 38, 2005, p. 38-63

Stark, E.*Coercive control: How men entrap women in personal life*
Oxford, Oxford University Press, 2007**Straus, M.***Why the overwhelming evidence on partner physical violence by women has not been perceived and is often denied*

Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma, jrg. 18, 2009, p. 1-19

Swan S., D. Snow*The development of a theory of women's use of violence in intimate relationships*

Violence against Women, jrg. 12, nr. 11, 2006, p. 1026-1045

Thomas, D.Q., M.E. Beasley

Domestic violence as a human rights issue

Human Rights Quarterly, jrg. 15, nr. 1, 1993, p. 36-62

Timmermans, M., W. Kroes e.a.

Partiële kwaliteitsbepaling

Risicotaxatie-instrument

Huiselijk Geweld (RiHG)

Amsterdam, Regioplan – WODC, 2010

UN Secretary General

Report of the Secretary General:

In depth study on all forms of violence against women

United Nations General

Assembly, A/61/122/Add.1, 2006

(<http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement>)

U.N. Human Rights Council

Resolution 14/12: Accelerating efforts to eliminate all forms of violence against women:

Ensuring due diligence in prevention

30 juni 2010 (<http://daccessdds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/147/99/PDF/G1014799.pdf?OpenElement>)

Walby, S., A. Myhill

New survey methodologies in researching violence against women

British Journal of Criminology, jrg. 41, 2001, p. 502-522

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR)

Onzekere veiligheid

Amsterdam, Amsterdam

University Press, 2008

Wittebrood, K., V. Veldheer

Partnergeweld in Nederland:

een secundaire analyse van de

Intomart-onderzoeken naar

huiselijk geweld

Tijdschrift voor Criminologie, jrg. 47, nr. 1, 2005, p. 3-23

World Health Organisation (WHO)

Preventing intimate partner and sexual violence against women.

Taking action and generating evidence

Genève, WHO, 2010

Zwieten, M. van, S. Biesma e.a.

Stand van zaken

interdepartementale aanpak

huiselijk geweld

Den Haag, WODC, 2010